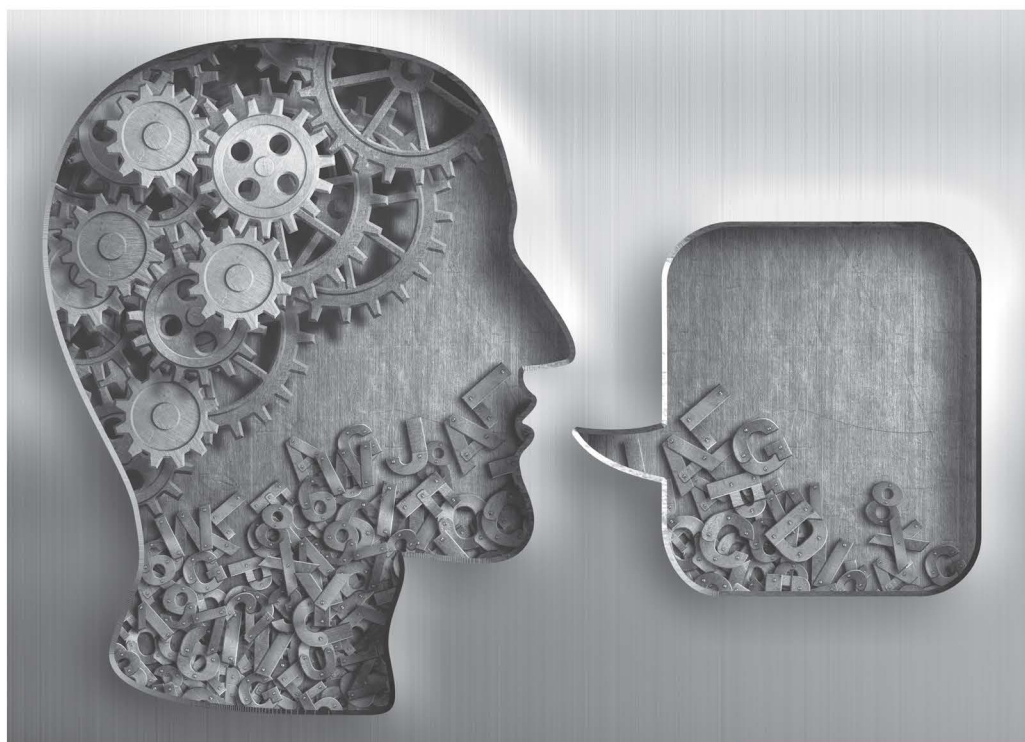

pod redakcją
Ewy Gackiej i Moniki Kaźmierczak

T

Teoria i praktyka logopedyczna

Wybrane zagadnienia

LOGOPEDIA

Teoria i praktyka logopedyczna

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

pod redakcją
Ewy Gackiej i Moniki Kaźmierczak

Teoria i praktyka logopedyczna

Wybrane zagadnienia

Ewa Gacka, Monika Kaźmierczak – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Polskiej i Logopedii, Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENT

Mirosław Michalik

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

REDAKTOR WYDAWNICTWA UŁ

Joanna Balcerak

SKŁAD I ŁAMANIE

Munda – Maciej Torz

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Andrey_Kuzmin

© Copyright by Authors, Łódź 2018

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08531.18.0.K

Ark. wyd. 12,5; ark. druk. 13,875

ISBN 978-83-8142-104-1

e-ISBN 978-83-8142-105-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
Grażyna Gunia SZANSE I ZAGROŻENIA DLA TEORII I PRAKTYKI LOGOPEDII XXI WIEKU	15
OPPORTUNITIES AND THREATS FOR THE THEORY AND PRACTICE OF SPEECH THERAPY IN THE 21 st CENTURY	
Grażyna Śmiech-Słomkowska, Małgorzata Peruga ZNACZENIE MIĘŚNI W BUDOWIE I CZYNNOŚCIACH NARZĄDÓW JAMY USTNEJ	29
IMPORTANCE OF MUSCLES FOR STRUCTURE AND FUNCTION OF ORAL CAVITY ORGANS	
Justyna Antczak-Kujawin ZABURZENIA SEMANTYKI FRAZEOLOGIZMÓW U OSÓB W ŁA- GODNEJ FAZIE OTĘPIENIA ALZHEIMEROWSKIEGO. WSTĘPNE WYNIKI BADAŃ	35
DISORDERS WITHIN THE SEMANTICS OF PHRASEMES IN PEOPLE WITH EARLY STAGE ALZHEIMER'S DEMENTIA. PRELIMINARY RESEARCH RESULTS	
Katarzyna Bieńkowska SPRAWNOŚĆ JĘZYKOWA DZIECI Z USZKODZONYM NARZĄDEM SŁUCHU	47
LINGUISTIC PERFORMANCE OF HEARING IMPAIRED CHILDREN	
Izabela Ejsmunt-Wieczorek SPOSOBY TWORZENIA CZASOWNIKOWYCH GNIAZD SŁOWO- TWÓRCZYCH PRZEZ DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM	57
THE WAYS OF BUILDING VERBAL WORD-FORMATION NESTS BY PRE-SCHOOL CHILDREN	

Ewa Gacka	
DIAGNOZOWANIE I USPRAWNIANIE FUNKCJI ODDECHOWEJ W POSTĘPOWANIU LOGOPEDYCZNYM. UJĘCIE TEORETYCZNE I PRAKTYCZNE	71
DIAGNOSING AND STREAMLINING THE RESPIRATORY FUNCTION IN SPEECH-THERAPY PROCEEDINGS. THEORETICAL AND PRACTICAL PERSPECTIVE	
Renata Gliwa	
FLUENCJA SŁOWNA W OTĘPIENIU NACZYNIOPACHODNYM – UJĘCIE KLINICZNE	85
VERBAL FLUENCY IN VASCULAR DEMENTIA – CLINICAL APPROACH	
Katarzyna Jachimowska, Agata Korycka	
LOGOPEDA WOBEC KONSEKWENCJI KOLCZYKOWANIA NARZĄDÓW ZESPOŁU USTNO-TWARZOWEGO	105
SPEECH THERAPIST FACING CONSEQUENCES OF ORAL PIERCING	
Aleksandra Jastrzębowska-Jasińska	
SUPERWIZJA W ZAWODZIE LOGOPEDY	119
SUPERVISION FOR SPEECH THERAPISTS	
Monika Kaźmierczak	
ROLA GESTÓW FONICZNYCH W WYCHOWANIU KOMUNIKACYJNYM DZIECI PRZEDSZKOLNYCH	131
ROLE OF PHONIC GESTURES IN COMMUNICATION EDUCATION IN KINDERGARTEN AGE CHILDREN	
Dominika Kozłowska	
LOKALIZACJA NOWOTWORÓW GŁOWY I SZYI ORAZ JEJ ZNACZENIE DLA SKUTECZNEJ TERAPII LOGOPEDYCZNEJ	141
THE INFLUENCE OF THE TUMOR LOCATION OF HNC (HEAD AND NECK CANCER) ON EFFECTIVE SPEECH AND SWALLOW THERAPY	
Marlena Kurowska	
LOGOPEDYCZNE BADANIA DZIECI I MŁODZIEŻY Z ZABURZENIAMI MOWY I JĘZYKA UWARUNKOWANYMI KOROWO. PROJEKT BADAŃ WŁASNYCH	151
LOGOPEDIC RESEARCHES OF CHILDREN AND YOUTH WITH CORTICAL BASED SPEECH AND LANGUAGE DISORDERS. OWN RESEARCH PROJECT	
Renata Marciniak-Firadza	
JAK LOGOPEDA MOŻE POMÓC DZIECKU Z MUTYZMEM WYBIÓRCZYM?	163
HOW A SPEECH THERAPIST CAN HELP CHILDREN WITH SELECTIVE MUTISM?	

Justyna Sochacka

MOWA W ZANIKU WIELOUKŁADOWYM – PROBLEM DIAGNOZY LOGOPEDYCZNEJ. STUDIUM PRZYPADKU	177
THE SPEECH IN MULTIPLE SYSTEM ATROPHY – ISSUE OF LANGUAGE DISORDERS DIAGNOSIS. CASE STUDY	

Anna Stefan

O GŁOSIE „WRAŻLIWCA” (WYBRANE ZAGADNIENIA).....	189
ABOUT VOICE OF HIGHLY SENSITIVE PERSON (SELECTED PROBLEMS)	

Mateusz Szurek

PRZESIEWOWE BADANIE MOWY JAKO DZIAŁANIE SŁUŻĄCE IDENTYFIKACJI DZIECI Z GRUPY RYZYKA ZABURZEŃ MOWY	199
SCREENING EXAMINATION OF SPEECH AS A MEANS OF IDENTIFYING CHILDREN AT RISK OF SPEECH DISORDERS	

Ewelina Zając

WPLYW ZABURZEŃ MOWY U DZIECI SZEŚCIO- I SIĘDMIOLETNICH NA NAUKĘ CZYTANIA I PISANIA	213
THE INFLUENCE OF SPEECH DISORDERS IN SIX- AND SEVEN-YEAR-OLD CHILDREN ON LEARNING TO READ AND WRITE	

WPROWADZENIE

Współczesna logopedia stoi przed różnymi wyzwaniami. Wzrasta liczba pacjentów z zaburzeniami mowy, zarówno dzieci, jak i osób dorosłych, potrzebna jest więc dyskusja o pożądanym kierunku rozwoju tej dyscypliny w XXI wieku, a także prezentacja wyników najnowszych badań dotyczących mechanizmów zaburzeń komunikacji językowej, metod diagnozy i terapii. Trudno nie uwzględnić w teorii i praktyce logopedycznej procesów demograficznych, takich jak starzenie się społeczeństwa, które skutkuje wzrostem liczby seniorów wymagających opieki logopedycznej i pacjentów w wieku produkcyjnym, chorujących na nowotwory jamy ustnej, krtani czy mózgu, powodujących zaburzenia mowy. Równie istotnym kierunkiem rozwoju współczesnej logopedii jest wczesna interwencja, obejmująca dzieci od okresu noworodkowego poczynając, wpisująca się w założenia profilaktyki logopedycznej.

Teksty zawarte w monografii pt. *Teoria i praktyka logopedyczna. Wybrane zagadnienia* stanowią rozwinięcie wystąpień wygłoszonych podczas ogólnopolskiej konferencji logopedycznej *Logopedia wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku*, zorganizowanej przez Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii Instytutu Języka Polskiego i Logopedii Uniwersytetu Łódzkiego, która odbyła się 14 października 2017 r. W publikacji znalazły się prace z zakresu diagnozy, terapii oraz profilaktyki logopedycznej, wyniki badań i rozważania teoretyczne logopedów reprezentujących różne krajowe ośrodki badawcze, a także przedstawiciele pokrewnych dyscyplin naukowych: medycyny, językoznawstwa, pedagogiki, psychologii.

W otwierającym monografię tekście **Grażyna Gunia** rozważa (na podstawie modelu analizy strategicznej SWOT/TOWS) szanse i zagrożenia dla teorii i praktyki logopedycznej w XXI wieku, określa mocne i słabe strony współczesnej logopedii, wskazując czynniki, które mogą sprzyjać jej rozwojowi lub mu zagrażać. Czyni to w odniesieniu do logopedii postrzeganej wieloaspektowo, jako dyscyplina naukowa, zawód i kierunek studiów.

Grażyna Śmiech-Słomkowska i Małgorzata Peruga omawiają znaczenie podstawowych pojęć dotyczących jamy ustnej jako kompletnego układu mięśni oraz elementów kostnych. W sposób szczególny zwracają uwagę na wpływ zaburzeń funkcjonowania mięśni twarzy na kształt łuków zębowych, akcentują też znaczenie proporcji twarzy jako czynnika warunkującego budowę narządów jamy ustnej. Autorki podkreślają wpływ budowy i funkcjonowania mięśni

narządu żucia oraz budowy układu kostno-zębowego na sposób realizacji fonemów.

Problematykę zaburzeń mowy u osób w wieku senioralnym podejmują **Justyna Antczak-Kujawin** oraz **Renata Gliwa**. Tematem rozważań pierwszej z nich jest defrazeologizacja w otępieniu alzheimerowskim. Grupę badaną stanowiło 15 osób ze zdiagnozowanym zespołem otępiennym (w łagodnej fazie) w wieku od 74 do 93 lat, przebywających w domach pomocy społecznej i zakładach opiekuńczo-leczniczych na terenie województwa łódzkiego. Badaczka omawia różne rodzaje modyfikacji związków frazeologicznych, wyróżnione ze względu na ich strukturę i znaczenie. Przedstawia autorski test do badania sprawności leksykalno-semantycznej u osób w wieku senioralnym z demencją. Druga autorka prezentuje wyniki badań fluencji słownej (formalnej i semantycznej) 42 pacjentów po 65. r.ż. z otępieniem naczyniowym o nieustalonej etiologii. Badani charakteryzowali się różnym stopniem otępienia: lekkim, średnim i głębokim. W tekście dokonano ilościowej i jakościowej analizy wyników badań w poszczególnych podgrupach pacjentów.

Zaburzeniom słuchu u dzieci poświęcony jest rozdział **Katarzyny Bieńkowskiej**, która prezentuje wyniki i wnioski z prowadzonych w latach 2009–2011 badań, dotyczących dojrzałości szkolnej 159 dzieci z wadą słuchu. W tekście znalazła się także analiza czynników sprzyjających osiągnięciu przez badane dzieci gotowości do podjęcia nauki szkolnej.

Rozdział napisany przez **Izabelę Ejsmunt-Wieczorek** stanowi uzupełnienie wiedzy na temat umiejętności językowych dzieci przedszkolnych w zakresie słowotwórstwa. Autorka prezentuje sposoby tworzenia przez pięciolatków kolejnych szczebli danego gniazda słowotwórczego w zakresie derywacji czasownika. Wykorzystana metoda opisu gniazdowego, choć dość szeroko rozpowszechniona w językoznawstwie, nie znalazła jak dotąd zastosowania w badaniach logopedycznych.

Ewa Gacka omawia kryteria diagnozowania i usprawniania jednej z czynności prymarnych mowy – oddychania w postępowaniu logopedycznym. Autorka analizuje odmienności budowy i funkcjonowania układu oddechowego dzieci i osób starszych, a następnie prezentuje metody oceny i sposoby usprawniania różnych aspektów funkcji oddechowej, zróżnicowane ze względu na wiek i stan psychofizyczny pacjentów.

Katarzyna Jachimowska i **Agata Korycka** zwracają uwagę na popularne obecnie zjawisko kolczykowania (*piercingu*), z którym coraz częściej stykają się w swojej praktyce zawodowej lekarze różnych specjalności, a także logopedzi. Zabieg ten nie jest zupełnie obojętny dla zdrowia, a osoby z piercingiem oralnym stanowią grupę ryzyka zaburzeń czynności pokarmowych i oddechowych, obniżenia jakości artykulacji, prowadzącej do „dyslalii kolczykowania”. W wyniku analiz zebranego materiału Autorki zaznaczają, że zaburzenie pracy kompleksu orofacjalnego może prowadzić do powstania nowych ruchów o charakterze kompensacyjnym, w tym parafunkcji.

Pytanie o potrzebę wprowadzenia superwizji dla logopedów stawia **Aleksandra Jastrzębowska-Jasińska**. Superwizja jest metodą, mającą ułatwić terapeutę radzenie sobie z wyzwaniami pojawiającymi się w jego pracy oraz pozwalającą podwyższyć jakość usług. W tekście przedstawiono wyniki własnych badań prowadzonych na 95-osobowej grupie logopedów. Na ich podstawie Autorka formułuje wniosek, że w świetle problemów i obciążeń w pracy terapeuty istnieje potrzeba zastosowania tej metody także w zawodzie logopedy.

O gestach fonicznych jako narzędziu komunikacji i regulatorze stosunków społecznych napisała **Monika Kaźmierczak**. W postępowaniu logopedycznym wykonuje je każdy z podmiotów: logopeda, rodzic/opiekun, pacjent. Przeprowadzone przez Autorkę badania dowiodły, że gestami fonicznymi różnego typu i w różnych funkcjach skutecznie posługują się również dzieci przedszkolne. Nauka celowego stosowania znaków działających słuchowo jest ważną częścią (auto)refleksji logopedy, który przygotowuje małego pacjenta do pełnego i aktywnego uczestnictwa w interakcji językowej.

W nurt rozważań z zakresu onkologopedii wpisuje się rozdział **Dominiki Kozłowskiej**. Autorka omawia zaburzenia funkcji jamy ustnej, gardła i krtani po leczeniu onkologicznym nowotworów głowy i szyi. Przedstawia schemat i najważniejsze założenia terapii logopedycznej, zwracając uwagę na potrzebę niwelowania zaburzeń, zarówno czynności prymarnych, jak i sekundarnych, podkreśla ponadto znaczenie interdyscyplinarnej współpracy specjalistów zaangażowanych w leczenie pacjenta onkologicznego. Zaznacza również, że kluczowe znaczenie dla uzyskania maksymalnej poprawy jakości życia chorych ma rozpoczęcie rehabilitacji logopedycznej i fizjoterapii jeszcze w trakcie leczenia oraz ich kontynuacja aż do osiągnięcia względnego komfortu życia pacjenta.

Marlena Kurowska porusza temat aktualny w polskiej logopedii, czyli występowanie u dzieci zaburzeń językowych uwarunkowanych uszkodzeniami i/lub dysfunkcjami ośrodkowego układu nerwowego (OUN) o charakterze rozwojowym lub nabytym. W opracowaniu przedstawia zagadnienia dotyczące własnego projektu badawczego. Jego główne cele to: dokonanie porównania stopnia rozwoju kompetencji językowej u dzieci, u których do zaburzenia doszło w wyniku zmian strukturalnych lub funkcjonalnych mózgu, z uwzględnieniem czasu od wystąpienia patogenego czynnika. Autorka wyróżnia charakterystyczne zachowania językowe i pozajęzykowe, w zależności od podłoża zmian i ich lokalizacji.

Zagadnieniom dotyczącym pomocy logopedycznej dzieciom z mutyzmem wybiórczym poświęcony jest rozdział autorstwa **Renaty Marciniak-Firadzy**. Autorka, po prezentacji definicji, etiologii, kryteriów diagnostycznych oraz statystyk omawianego zaburzenia, koncentruje się na procesie terapeutycznym, opisuje poszczególne jego etapy, a także przedstawia propozycje konkretnych ćwiczeń.

W swoich rozważaniach na temat zależności między funkcjonowaniem OUN a użyciem języka przez pacjentkę chorą na zanik wieloukładowy, **Justyna**

Sochacka ukazuje podłoże procesów mowy w patologii. Charakteryzuje występujące u kobiety z rzadkim neurologicznym zespołem chorobowym zaburzenia, które odnosi do mowy w normie. Podkreśla rangę diagnozy logopedycznej i opisuje kolejne kroki wykorzystywane w złożonym procesie diagnostycznym. Artykuł nie pomija pewnych zagadnień teoretycznych, definicyjnych, opartych na wynikach wieloletnich badań specjalistów: logopedów, foniatrów, neurologów, otolaryngologów.

O problemach związanych z zaburzeniami adaptacyjnymi w stresie oraz pacjentami o profilu osobowościowym „wrażliwca” napisała **Anna Stefan**. Czynnościowe zaburzenia głosu stanowią duży problem społeczny. Najbardziej narażone na powstanie samych chorób krtani oraz ich skutków są osoby, którym stawiane są wysokie wymagania głosowe, m.in. śpiewacy, nauczyciele, wykładowcy, dziennikarze radiowi i telewizyjni, politycy, księża, prawnicy. Celem rozdziału był opis objawów dysfunkcji narządu głosu na podstawie doświadczeń osób nadmiernie wrażliwych.

Tekst **Mateusza Szurka** jest poświęcony badaniom przesiewowym mowy dzieci w wieku przedszkolnym. Grupę badaną stanowiło 80 przedszkolaków w wieku 3–6 lat z województwa łódzkiego. Badania potwierdziły duży odsetek dzieci z trudnościami w zakresie komunikacji językowej, które powinny uczęszczać na terapię logopedyczną. Autor zwraca uwagę na fakt, że w praktyce pomocą logopedyczną objęte są przede wszystkim dzieci przedszkolne z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego.

Na zależność między zaburzeniami mowy a trudnościami w nauce czytania i pisania u dzieci sześć- i siedmioletnich wskazuje **Ewelina Zajac**. Autorka przebadła 36 uczniów klas pierwszych i 27 dzieci sześcioletnich uczęszczających do „zerówki”. Przeprowadzona diagnoza logopedyczna wykazała, że niemal 62% badanych uczniów ma różnego rodzaju zaburzenia mowy, które wpływają na trudności w nauce czytania i pisania.

W prezentowanej monografii poruszono wiele zagadnień. Treści dotyczą podmiotów oddziaływań logopedycznych, czyli dzieci, dorosłych, seniorów z różnymi dysfunkcjami mowy i głosu, jak też samych terapeutów. Dla rozwoju nauki istotna jest możliwość wymiany poglądów, prezentacji różnych stanowisk i podejść badawczych. W przypadku nauki praktycznej, jaką jest logopedia, ma to szczególnie istotne znaczenie, gdyż przekłada się na efektywną pomoc osobom z nieprawidłowościami w zakresie komunikacji językowej. Taki cel przyświecał też pomysłodawcom niniejszej publikacji. Książka jest adresowana do logopedów, lekarzy, pedagogów, psychologów i lingwistów zajmujących się problematyką zaburzeń mowy. Wśród jej odbiorców powinni się również znaleźć studenci logopedii, filologii polskiej, psychologii, pedagogiki, medycyny. Redaktorki mają nadzieję, że monografia stanie się dla Czytelników inspirującą lekturą, skłoni do przemyśleń, ale także konstruktywnej dyskusji na temat logopedii XXI wieku.

* * *

Składamy serdeczne podziękowania Autorom, którzy zechcieli podzielić się z Czytelnikami swoją wiedzą i doświadczeniem oraz recenzentowi tomu, Panu prof. dr hab. Mirosławowi Michalikowi za cenne merytoryczne wskazówki, które w istotny sposób wpłynęły na wartość monografii.

Ewa Gacka, Monika Kaźmierczak
Zakład Dialektologii Polskiej i Logopedii
Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego

Grażyna Gunia

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*

SZANSE I ZAGROŻENIA DLA TEORII I PRAKTYKI LOGOPEDII XXI WIEKU

OPPORTUNITIES AND THREATS FOR THE THEORY
AND PRACTICE OF SPEECH THERAPY
IN THE 21st CENTURY

Słowa kluczowe: logopedia, zaburzenia mowy, komunikacja, terapia logopedyczna.
Keywords: speech therapy, speech disorders, communication, speech therapy.

Wprowadzenie

Teoretyczne, diagnostyczne i pragmatyczne problemy osób z zaburzeniami mowy i komunikacji stanowią przedmiot zainteresowań logopedii. Interdyscyplinarne i całościowe ujęcie złożonych zagadnień logopedycznych wymaga od naukowców-teoretyków, praktyków i samych zainteresowanych osób oraz ich rodzin i najbliższych korzystania z dorobku naukowego tych dyscyplin, które – jak twierdził Leon Kaczmarek [1982] – w mniejszym lub większym stopniu zajmują się mową i zaburzeniami w tym zakresie. Najczęściej podkreślamy współzależność logopedii od dorobku wiedzy nauk humanistycznych, społecznych, medycznych i o zdrowiu, ale ważny jest również związek z innymi naukami, np. ekonomicznymi, technicznymi.

Do interdyscyplinarnych rozważań o szansach i zagrożeniach dla teorii i praktyki logopedii XXI wieku zastosowano analizę strategiczną SWOT/TOWS, która od lat jest wykorzystywana w obszarze nauk społecznych do całościowego ujęcia rozwiązań ekonomicznych i planowania kluczowych obszarów działalności instytucji, organizacji oraz przedsiębiorstw [https://pl.wikipedia.org/wiki/Analiza_SWOT]. Trudno porównywać strategię rozwoju

* Wydział Pedagogiczny, Instytut Pedagogiki Specjalnej, Katedra Wspierania Rozwoju Osób z Niepełnosprawnością, ul. Ingardena 4, 30-060 Kraków, gragunia4@gmail.com

gminy, instytucji, firmy biznesowej, strategii marketingowej do sfery działalności logopedii jako dyscypliny naukowej, zawodu i kierunku studiów. Jednak sprawdzone metody zarządzania, stanowiące wynik analizy SWOT powodują, że coraz częściej korzystamy z tej strategii przy rozwiązywaniu problemów pomocy społecznej i zarządzaniu w nauce (np. analiza zasobów informacji) [por. Batorowska, 2016]. Psycholodzy rozwoju człowieka, dokonując bilansu życia, proponują całościowe podsumowanie biegu życia według kryterium zysków i strat [por. Oleś, 2015].

Opierając się na zasadach analizy SWOT, ustalono cztery kategorie czynników strategicznych, istotnych dla teorii i praktyki logopedii:

- **S** (Strengths) – mocne strony (zalety);
- **W** (Weaknesses) – słabe strony (bariery, wady);
- **O** (Opportunities) – szanse, korzystne/dobre zmiany;
- **T** (Threats) – zagrożenia [Oleś, 2015].

Celem opracowania jest próba oceny mocnych i słabych stron współczesnej i przeszłej logopedii jako elementu tradycji oraz określenie szans i czynników, które mogą sprzyjać realizacji zadań na przyszłość lub ją utrudniać.

Czynniki strategiczne dla zadań logopedii/logopedy XXI wieku

Historia jest wartością, bez której nie byłoby teraźniejszości i planów na przyszłość. Ponieważ żyjemy w historii i ją tworzymy, uświadamiamy sobie, że przedmiot i podmiot zainteresowań logopedii zmieniał się wraz z przemianami społeczno-kulturowymi na świecie i w Polsce. Omawiając szanse i zagrożenia dla teorii i praktyki logopedii XXI wieku, uwzględniamy ogólnoświatowe problemy egzystencji człowieka, głównie społeczno-kulturowe i polityczno-ekonomiczne. Zgodnie z przyjętą analizą SWOT, kierunek strategii aktualnych i przyszłych zadań logopedy będzie omówiony w kontekście słabych stron i dotychczasowego dorobku teoretycznego oraz rozwiązań praktycznych logopedii, rozumianej jako dyscyplina naukowa, zawód (profesja) i kierunek studiów [por. Lechta, 2011].

Całościowa ocena dokonań i porażek w perspektywie historii wymaga uświadomienia sobie sensu i celu dalszych działań w obszarze interdyscyplinarnej wiedzy logopedycznej. Rozważania na temat mocnych i słabych stron logopedii oraz szans i zagrożeń przy ustalaniu strategii zadań logopedy ograniczono do trzech wskaźników w każdej z omawianych kategorii. To zawężenie nie wyczerpuje całości problemu, ale jest próbą poszukiwania dobrych i niekorzystnych przykładów w ramach ustaleń teoretycznych i praktycznych na temat profilaktyki, diagnozy i terapii logopedycznej.

Tabela 1. Cztery kategorie czynników strategicznych dla zadań logopedii/logopedy

Mocne strony	Słabe strony
Dorobek naukowy prekursorów i twórców współczesnej logopedii	Brak wyodrębnienia logopedii jako samodzielnej dyscypliny naukowej
Podstawy teoretyczne zaburzeń mowy/komunikacji działania zmierzające do ujednoczenia standardów	Brak ujednoczenia terminologii
Kadra specjalistów	Niska jakość usług i organizacji opieki logopedycznej oraz systemu kształcenia kadry
Szanse	Zagrożenia
Rozwój subdyscyplin	Globalne zagrożenia dla życia i zdrowia człowieka w biegu życia
Humanistyczno-społeczne podejście do pacjenta	Brak świadomości pacjentów i ich rodzin w działaniach profilaktycznych i współpracy
Wykorzystanie nowoczesnej aparatury diagnostycznej do działań profilaktyczno-terapeutycznych	Rozwój nowoczesnej technologii

Źródło: opracowanie własne.

Mocne i słabe strony dorobku naukowego prekursorów i twórców współczesnej logopedii

W Polsce od połowy XX wieku teoria i praktyka logopedii były ukierunkowane za sprawą koncepcji Leona Kaczmarka, twórcy podstawowych założeń całościowego ujęcia tej multiinterdyscyplinarnej dziedziny w perspektywie:

- tworzenia podstaw teoretycznych;
- przygotowania kadry specjalistów;
- ujednoczenia metodyki logopedycznej;
- zintegrowania środowiska logopedów;
- rozwoju działalności naukowo-badawczej;
- wydawnictw specjalistycznych [por. Minczakiewicz, 1998].

Z inicjatywy Leona Kaczmarka [1991] systematycznie i wielotorowo organizowano kształcenie kadry logopedycznej. W ośrodku lubelskim na UMCS zorganizowano kursy dla nauczycieli, w tym dla nauczycieli szkolnictwa specjalnego, a także wprowadzenie logopedii do programu studiów wyższych (1967/1968, UMCS) oraz pierwsze studia podyplomowe (dwuletnie Podyplomowe Studium

Logopedii, 1970 rok, UMCS) przygotowujące logopedów do pracy z osobami z różnymi wadami, zaburzeniami mowy i komunikacji. Potrzeba kształcenia nauczycieli w zakresie problemów logopedycznych była kontynuacją postulatów prekursorów polskiej logopedii: Benedykta Dylewskiego z lat 30. XX wieku [Minczakiewicz, 1998] i ks. Stanisława Wilczewskiego [Basista, 1998]. Przeglądając i analizując współczesne plany i programy studiów należy stwierdzić, że postulat Leona Kaczmarka [1991], by logopedia była obligatoryjnym przedmiotem na studiach pedagogicznych nie jest realizowany.

Obecne modele edukacji logopedów są bardzo zróżnicowane i, jak twierdzi Tomasz Woźniak [2017], wymagają egzekwowania standardów oraz jakości kształcenia w celu weryfikacji poziomu kwalifikacji i określania kompetencji zawodowych. Należy przypomnieć inicjatywę Zbigniewa Tarkowskiego z lat 90. XX wieku dotyczącą opracowania certyfikatu zawodowego logopedy. Obserwowane powszechnie uznawanie „kwalifikacji zawodowych”, zdobytych w ramach kilkugodzinnych kursów on-line należy zaliczyć do słabych stron praktyki logopedycznej, która wymaga monitorowania i ustaleń legislacyjnych.

Tylko wysoki standard pomocy specjalistycznej (logopedycznej) gwarantuje sukces terapii zaburzeń komunikacyjnych [por. Janiszewska-Nieścioruk, 2005]. Działania diagnostyczno-terapeutyczne logopedy muszą mieć podbudowę empiryczną, a działania praktyczne muszą korelować z podstawami naukowymi [Błeszyński, 2014]. Biorąc pod uwagę efekty kształcenia, sformułowane w Polskiej Ramie Kwalifikacji studiów wyższych, należy zadbać o wzbogacenie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych kreatywnego logopedy, zdolnego do autorefleksji i świadomego dokonywania wyborów metod diagnozy i terapii osób z zaburzeniami mowy i komunikacji, a nie konsumenta trendu praktycystycznego, pojmującego logopedię jako „książkę kucharską” [Lechta, 2011, s. 16]. Refleksyjność, gotowość do ustawicznego poszerzania wiedzy i umiejętności zawodowych, kompetencje interpersonalne, logistyczne podejście do stosowania procedur logopedycznych – to niektóre z cech wymaganych w profesji logopedy [Grabias, 2012; Węsierska, 2015].

Wizja logopedii jako samodzielnej dyscypliny naukowej była i nadal jest aktualnym problemem normatywnym w zakresie obszarów wiedzy i dziedzin nauki, zgodnych z rozporządzeniami ministerialnymi, co nie oznacza, że – dążąc do samodzielności – pozostaje w związku z innymi naukami, bez dominacji jednego paradygmatu. Mimo trwających od ponad pół wieku starań o usamodzielnienie się tej dyscypliny naukowej oraz unormowanie form organizacyjnych kształcenia logopedów, w Polsce kwestie te pozostają nadal nierozstrzygnięte i stanowią słabą stronę omawianych strategii.

Na przestrzeni lat rozszerzono przedmiot badań logopedii, który w ujęciu Leona Kaczmarka [1991] dotyczył mowy i jej zaburzeń we wszystkich aspektach, a obecnie obejmuje całościowe ujęcie problemu w aspekcie embriologicznym, patologicznym, społecznym i artystycznym. W drugiej dekadzie XXI wieku